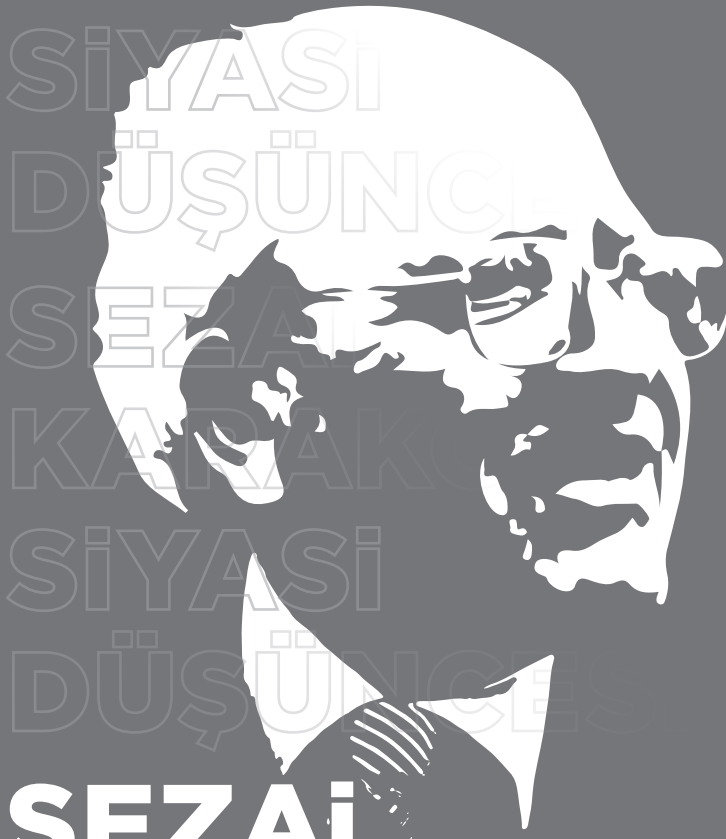

SEZAI KARAKOÇ'UN SİYASİ DÜŞÜNÇESİ

AHLAK, MEDENİYET ve DİRİLİŞ

İbrahim Durmaz

paradigma

SEZAI KARAKOÇ'UN SİYASİ DÜŞÜNÇESİ

Ahlak, Medeniyet ve Diriliş

İBRAHİM DURMAZ

SEZAI KARAKOÇ'UN SİYASİ DÜŞÜNCESİ

Ahlak, Medeniyet ve Diriliş

İBRAHİM DURMAZ

ISBN: 978-625-8079-32-6

1. Baskı: Mayıs 2024

Paradigma Yayınları

Yayın Yönetmeni: Mehmet Akif Memmi

Editör: Asuman Kılıçaslan

Son Okuma: Asım Öz

Kapak Tasarımı: VID Creatives

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tümünün veya içeriğinin herhangi bir bölümünün yayıncının yazılı izni olmadan fotokopi dâhil, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır.

Paradigma Kitap Yayıncılık Anonim Şirketi

Sertifika No: 53690

Bereketli Sok. No: 20

Kuzguncuk/Üsküdar, İstanbul

www.paradigmayayinlari.com

info@paradigmayayinlari.com

twitter.com/paradigmayay

instagram.com/paradigmayayincilik

Baskı: Mavi Ofset Basım Yayın Ticaret San. Ltd. Şti.

Ziya Gökalp Mah. Süleyman Demirel Bulvarı

İş Modern İş Merkezi B Blok Kat: 1 22/23

İkitelli/Başakşehir İstanbul

Sertifika No: 45756

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	7
GİRİŞ	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
SİYASET	25
Kadim Bir Sanat Olarak Ahlak ve Siyaset	33
Geleneksel Düşüncede Siyaset Tasavvuru ve Sezai Karakoç	40
Aşınan ve Aşılan Sınırlar: Modern Siyaset ve Karakoç'un Eleştirileri	50
İnsanın Yeniden Düşüşü ve Birey Eleştirisi	57
Tabiat ve Eşyanın Ontolojik Krizinde Materyalizm Eleştirisi	71
İKİNCİ BÖLÜM	
MEDENİYET	77
Çağdaş İslam Düşüncesinde "İslam Medeniyeti" Tartışmaları	82
Karakoç'un Düşünce Dünyasında Medeniyetin Üç Atlısı: Toplum, Din ve Kültür	100
Estetik, Düşünce ve Ahlak Üçgeninde Karakoç'un Medeniyet Algısı	115
Yitik Cennet ve Zaman	120
"Ortadoğu", Anadolu ve Şehir: İslam Medeniyeti ve Mekân İlişkisi	150
İslam Medeniyetinde Özne Tartışması	167
Mikro Ölçekli Kaybedilmiş Özne: "Biz Ortadoğulular"	168
Makro Ölçekli Realist Özne: "Ortadoğulu"dan "Millet"e	172
Evrensel-Ütopik Özne: Milletten Ümmete	175
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
HAREKET	177
Direniş	182
"Şah İnkârlar" ya da Olmaya Direnmek	184
Muhibbân-ı İnkâr ya da Kalmaya Direnmek	201
Diriliş: Bir Politik Manifesto ve Ötesi	242
Bir Siyasi Düşünce ve Hareket Olarak Diriliş	247
Dirilerek Diriltmek: Değişimin Klasik Rotası	253
SONUÇ	259
KAYNAKÇA	275
DİZİN	285

TEŞEKKÜR

Ben bir “Sezai Karakoç uzmanı” değilim. Ortada akademik bir çalışma da olsa monografik metinler, yazarlarını, hakkında yazdıkları kişilerin uzmanı yapmaz, yapmamalıdır. Çok iddialı olmakla birlikte modern mesleki profesyonellik hâlâ kişiyi bir köprünün, bir dilin, hatta topyekûn bir konunun uzmanı yapıyor. İnsanın insanı değerlendirmesi, anlama ve anladığını aktarma çabası ise hem çalışanlar, hem hakkında çalışılanlar hem de bunları okuyanlar açısından hayli problemlili bir mesele. Bu sebeple çalışmam, Karakoç’un beyan ettikleri ve hakkında açıklananlar üzerinden özgün bir *kompozisyon*, bir *kolaj* oluşturma gayreti olarak kabul edilmeli. Bu çaba elbette siyaset biliminin verdiği perspektif ile anlamlı kılınmaya çalışıldı. Yine bu çaba, Karakoç’un çağdaş İslam düşüncesi tartışmaları içinde özgün bir siyasi düşünceye sahip olduğu iddiası ile sürdürüldü. Çıkan sonuçlar kendi içinde tutarlı olsa da doğru olmayabilir. Üzerime ağır bir yük aldım, üstelik “Sezai Karakoç uzmanı” olmamam bu yükü hafifletmiyor.

Neyse ki yükümü hafifleten çok kıymetli insanlar beni yalnız bırakmadılar. Bu kitap henüz tez aşamasındayken Prof. Dr. Derda Küçükcalp çalışmayı sabırla yönetti, beni doğru zamanda doğru insanlarla bir araya getirdi ve en önemlisi bana duyduğu güveni her zaman hissettirdi. Kendisine bir kez daha çok teşekkür ederim. Aynı şekilde Prof. Dr. Mehmet F. Birgül’ün en başından beri çalış-

mayı çok kıymetli görmesi ve tüm samimiyetiyle bana yol göstermesi, yaşadığım zorlukları kolaylaştırmanın ötesinde beni motive eden sebeplerin başında geliyor. Akademik hayatımın ilk günlerinden itibaren ihtiyacım olan her aşamada tereddüt etmeden yanımda olan Prof. Dr. Kemal Ataman'ın yapıcı eleştirileri çalışmamın son hâlini almasında kritik bir rol oynadı. Hocamın bu yapıcılığını ömrüm boyunca takip etmeye çalışacağımı belirtmek isterim. Tecrübelerinden ziyadesiyle faydalandığım kıymetli büyüklerim Asım Öz ve Mustafa Muharrem Tüfekçi beyefendilere hassaten ve içtenlikle teşekkür ediyorum. Paradigma Yayınları yayın ekibi, tek tek isimlerini anamadığım arkadaşlarım ve daha birçok kişi olmadan yükümün altından kalkabilmem mümkün değildi. Hepsine bir kez de buradan şükranlarımı sunuyorum.

Annemle, babamla, ablamla, eşim Gözde'yle ve oğlum Âsaf'la muhabbetle geçirdiğim zamandan çalarak yazmaya vakit ayırmam elbette bu sürecin zorluğunu haksızca onların da omuzlarına yüklemiş oldu. Giden zaman geri gelmeyecek biliyorum. Tek tesellim annemin oğulcuğu, babamın delikanlısı, ablamın yaramaz kardeşi, Gözde'nin sırdaşı ve Âsaf'ın babası olmam.

Henüz yolun başındayken tez konumu belirlediğimde Prof. Dr. Feridun Yılmaz, tezin de bir nasip işi olduğunu belirterek çalışmamın hakkımda hayırlar getirmesini temenni etmişti. Süreç boyunca fiili ve kavli duası kendisine teşekkürümün kat kat üzerinde. İsmet Özel, hangi duamızın kabul olunduğuna bakarak bize neyin nasip olduğunu fark edebileceğimizi söylüyor. Kim bilir Sezai Karakoç ile münasebetim kimin duası vesilesi ile oldu? Öyle ya da böyle benim nasibimde Sezai Karakoç'u anlatmak, onun nasibinde tarafımdan da anlatılmak varmış. Hesap gününde her ikimizin de kendi nasibimize canı gönülden şükredebilmemiz, kitabın maksadının hâsıl olup olmadığını belirleyecek olan tek kıstastır.

Ya nasip.

GİRİŞ

Onlara anlat ki insan, kelimelerden ve şiiirden yaratılmadı.

Sezai Karakoç

Bu kitap, Sezai Karakoç'un siyasi düşüncesini çözümleyebilmek amacıyla yazılmıştır. Bu doğrultuda Karakoç'un bir taraftan (a) geleneksel İslam siyasal düşüncesinden güç alarak, bir taraftan da (b) modern politik tasavvura ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik eleştiriler getirerek (c) yeni bir tarih felsefesi oluşturma gayreti üzerinden kendine has bir politik düşünce ortaya koyduğunu iddia ediyorum. (a), (b) ve (c) önermeleri, Karakoç'un kendine has bir politik düşüncesi olduğu hipotezinin alt hipotezleridir. Bu minvalde onun;

- a. Siyasi düşüncesini, geleneksel İslam siyasal düşüncesinden yola çıkarak ahlaki bir zeminde, "sanat olarak siyaset" bağlamında oluşturduğunu;
- b. Modern politik eleştirilerini, bir taraftan klasik/organik evren tasavvurundan güç alarak bir taraftan da romantizm ve özellikle varoluşçuluk akımı ile paralellikler ve zıtlıklar kurarak dile getirdiğini;
- c. Yeni bir tarih felsefesi kurma gayretinde, bir taraftan dinî/tasavvufi açılımlar yaparak bir taraftan da kadim çevrimsel tarih anlayışından yararlanarak, Gazali, İbn Arabi ve

Mevlana'nın kuruculuğunda düşüncelerini desteklediğini iddia ediyorum.

Bu çalışma, Sezai Karakoç'un siyasi düşüncesi hakkında herhangi bir kişi, kavram ya da dönem üzerinden kurgulanmış karşılaştırmalı bir analiz vadetmemektedir. Bu anlamda Karakoç'un fikriyatının çatı kavramı olması sebebiyle yalnızca *medeniyet* kavramını, ikinci bölümün "Çağdaş İslam Düşüncesinde 'İslam Medeniyeti' Tartışmaları" başlığı altında münhasıran ve karşılaştırmalı olarak inceledim. Geri kalan *siyaset*, *şehir*, *devlet/İslam devleti*, *Doğu/Batı*, *Batılılaşma*, *teknik*, *demokrasi*, *şûra*, *emanet*, *ideoloji*, *parti* gibi kavramlar hakkında yeri geldikçe daha küçük çaplı karşılaştırmalar yapılmıştır.

Kitap boyunca, öne çıkan birtakım kavramlar üzerinden Karakoç'un fikirlerini İslamcılıkta önemli bazı isimlerle karşılaştırmaya gayret ettim. Bu karşılaştırmaların yapılabilmesi için belirli mihenk noktalarının yakalanması gerekiyordu. Bu bağlamda öncelikle Karakoç'un fikir ve eylem dünyası, çağdaş İslam düşüncesinin -anlamlılığı tartışmalı olsa da- *dönem*, *kimlik* ve *şahıslar* yönünden sınıflandırılmıştır. Şöyle ki Karakoç;

I. Öncelikle bir XX. yüzyıl düşünürüdür. Çağdaş İslam düşüncesi açısından ise görüşleri öncelikle 1940'lardan 2000'lere uzanan *İslamcılığın ikinci ve üçüncü nesilleri* bağlamında ele alınmaktadır.

II. Kimlik¹ olarak *muhafazakârlık-milliyetçilik* döneminden (1925-1960) etkilenerek *radikal ve entelektüel İslamcılık* (1960-1980) ile *uyum ve entegrasyon dönemine* (1980-2000) denk gelir.

III. Çağdaş İslam düşünürlerinin geldikleri şair/edebiyat, akademisyen/üniversite, mutasavvıf/tasavvuf, şeyh/tekke, âlim/medrese,

¹ Burada kullandığım "kimlik" terimi, Karakoç'un şahsından ziyade bahsi geçen dönemdeki Müslümanların genelini kendilerini konumlandıkları (ya da konumlandırmak zorunda kaldıkları) veya incelemeyi kolaylaştırabilmek adına araştırmacıların verdiği isimlendirme manasındadır.

siyasi lider/parti gibi farklı meşrep ve tarikler arasında yapılagelmiş şahıs ayrımları üzerinden ise;

i. Şairlerde Mehmet Âkif Ersoy ve Necip Fazıl Kısakürek'ten sonra, İsmet Özel'den önceki halkaya denk gelir. Esasen şairler, çağdaş İslam düşüncesinde ulemadan üdebaya geçiş sürecinde ana kolu temsil eder² (Ersay-Kısakürek-Karakoç-Özel).

ii. Şairlik yönünün yanında kendi çağından farklı şeyler konuşuyor olması ve ana-akım sloganlara muhalif çizgiye yakınlığı dolayısıyla kanaatimizce Namık Kemal ile başlayan silsilede Said Halim Paşa ve Nurettin Topçu'dan sonra onun adının anılmasını gerekli kılar. Silsile yine İsmet Özel ile devam ediyor gibi görünüyor (Kemal-Said Halim-Topçu-Karakoç-Özel). "Sosyolojik" paradigmanın merkeze alınarak birey-toplum ilişkilerinin incelenmesi bakımından Karakoç'u konumlandırdığımızda ise aynı silsilede Said Halim Paşa yerine Ziya Gökalp'i anmak yerinde olacaktır³ (Kemal-Gökalp-Topçu-Karakoç-Özel).

iii. Bilgi öznesinin ve nesnesinin değişmeye başladığı XVIII. yüzyıl itibarıyla teoloji/fıkıhtan ideoloji ve sosyolojiye geçiş süreci, klasik Osmanlı/İslam dünyasının kilometre taşı *ulemadan*, modern dönemin yeni siması *üdebaya* geçişi de haber vermekteydi. Fıkıhtan fikre dönüşüm sebebiyle hem Türkiye özelinde hem de İslam dünyasında çağdaş İslam düşüncesinin taşıyıcısı edipler olmuşlardır. Sezai Karakoç'un siyasi fikirlerinin önemi bu geçişe binaen daha iyi anlaşılacaktır. Atlanılmaması gerekli nokta üdebanın çağdaş dönemde taşıyıcı vasfını almasına rağmen gerek medrese gerekse de tekke ehliyle temasını sürdürmüş ve sürdürüyor olmasıdır. Namık

² Bedri Gencer, "Çağdaş Türkiye'de İslam Düşüncesi," içinde *Doğudan Batı'ya Düşüncenin Serüveni Medeniyet Projelerinin İnşa Sürecinde Çağdaş İslâm Düşüncesi*, ed. Bayram Ali Çetinkaya, C. XIX, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2015), 22-25.

³ Aynı silsile içinde zikredilen şahısların fikirleri daha önce de söylendiği gibi geçişken, kırılğan, paralel ya da taban tabana zıt yönler barındırabilir ki örnekleri hayli fazladır. Yine de bu şahısları bir süreklilik içinde ele almanın hem inceleme kolaylığı sağlaması hem de fikri etkileşimi göstermesi açısından faydalı olduğu kanaatindeyim.

Kemal-Süleymaniyeli Ahmed, Necip Fazıl Kısakürek-Abdulahkim Arvasi, Cahit Zarifoğlu/Rasim Özdenören-Abdurrahim Reyhan gibi örnekler bahsi geçen teması destekler niteliktedir. Üdebaya ilaveten bu ilişki, siyasi lider (Necmettin Erbakan-Mehmed Zahid Kotku) ve akademisyen (Nurettin Topçu-Abdulaziz Bekkine) gibi farklı formasyonlarda da gün yüzüne çıkmaktadır. Karakoç'un bu noktada görece daha yalnız kaldığı söylenebilir.

Kitapta farklı başlıklar altında karşılaştırılan isimlerin başında yukarıda bahsi geçtiği gibi ilk nesil İslamcılardan Mehmet Âkif Ersoy; ikinci nesilden Nurettin Topçu, Necip Fazıl Kısakürek ve İsmet Özel geliyor. Bu isimlerin ortak özelliği, İslamcılık düşüncesinin üdeba üzerine bina edilen ana kolunu temsil etmeleridir. Bu noktada Karakoç'u daha ziyade Kısakürek ve Özel ile karşılaştırdığımı söyleyebilirim. Karakoç merkezinde Ersoy, Kısakürek ve Özel dışındaki isimler, eser boyunca bu hattı desteklemek için kullanılmıştır.

Çalışmanın temel yöntemi birincil ve ikincil kaynak taraması ve değerlendirilmesidir. Bu bağlamda başta *Farklar*, *Sütun*, *Sûr*, *Gün Saati* gibi günlük yazılarının derlendiği kitaplar olmak üzere Sezai Karakoç'un ulaşabildiğimiz tüm düşünce, hatırat ve edebiyat yazıları taranmıştır. Aynı şekilde Diriliş Partisi ve Yüce Diriliş Partisinin resmî belgeleri, programları ve tüzükleri incelenmiş, Sezai Karakoç'un parti konuşmalarının kaydedildiği video ve ses kayıtlarından yararlanılmıştır.

İkincil kaynaklar arasında Karakoç'un düşüncesi ve şahsiyeti hakkında araştırmacılar ve muhibbanı tarafından hazırlanmış yüzlerce irili ufaklı köşe yazısından telif kitaplara, televizyon programlarından sempozyumlara kadar geniş bir yelpaze bulunmaktadır. Öznel değerlendirmeler, köşe yazıları, hatırat, deneme, akademik makale, kitap, konuşma, bildiri gibi çok farklı türlerdeki bu çalışmaları incelemek/ayıklamak/sınıflandırabilmek takdir

edilmeli ki zor bir iştir. Hakkında yazılan kitaplar daha çok Karakoç'un edebî kişiliğine ve kısmen toplumsal fikirlerine tasvir edici bir metotla değinmektedir. Karakoç hakkında yazılmış ilk eser olan *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*'ta Şakir Diclehan, Karakoç'un daha çok kitaplarını incelerken doğrudan siyasi düşüncesine kısmen yer ayırmakta, böylece hakkında fikrî bir çerçeve sunmaktadır.⁴ Ali Haydar Haksal, *Sezai Karakoç: Eleğimsağmalarda Gökanıtı* adlı eserinde Karakoç'u "XX. yüzyılın ufku" olarak tanıtır.⁵ Kısa değerlendirme yazılarından oluşan eser, Karakoç'un politik fikrinden ziyade imgelemine ve poetikasına odaklanmıştır. Karakoç hakkında ilk doktora tezini yazan Turan Karataş, *Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç* adlı eserini bir edebiyat araştırması olarak Karakoç'un hayatı, sanatı ve edebiyatı temelinde hazırladığını, siyasi fikirlerine bu bağlamda ve kısmen değindiğini belirtir.⁶ Karakoç hakkında ikinci doktora tezi *Sezai Karakoç'un Düşünce ve Sanatında Temel Kavramlar* adı ile Münire Kevser Baş tarafından hazırlanmıştır. Daha sonra kitaplaşan çalışmada Baş, Karakoç'un şairlik vasfının yanında mütefekkir olmasını da vurgulamış, düşüncesi üzerine kavramsal bir analiz yapmıştır.⁷ Kitapta Karakoç'un politik düşüncesi kendine kısmen yer bulmuş fakat kavramların ve bölümlerin bağımsızlığı, bütünlüklü bir politik felsefeyi hâliyle ortaya koyamamıştır. Hâsılı Karakoç'un politik fikirleri üzerine münhasıran, akademik ve analitik bir metotla yazılmış bir eser bulunmamaktadır. Bu sebeple bu kitap öncelikle onun politik fikirlerini ilk defa topluca sunma ve fikirlerinden temel bir hipotez çıkarma iddiası ile alandaki boşluğa katkı sunmayı hedeflemektedir.

⁴ Şakir Diclehan, *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç* (İstanbul: Lim Yayınları, 2015).

⁵ Ali Haydar Haksal, *Sezai Karakoç: Eleğimsağmalarda Gökanıtı* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2017).

⁶ Turan Karataş, *Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2021), 11,13.

⁷ Münire Kevser Baş, *Diriliş Taşları Sezai Karakoç'un Düşünce ve Sanatında Temel Kavramlar* (Ankara: Lotus Yayınları, 2008).

Çalışmamda araştırma disiplini olarak XX. yüzyılın en önemli metodolojik açılımlarından olan tarihsel sosyolojinin usulüne sadık kalmaya gayret ettim. Şüphesiz Özdalga'nın ifadesiyle "tarih artı sosyolojinin toplamından daha büyük olan"⁸ tarihsel sosyolojinin, özellikle Karakoç gibi *uzun süreli* tarihî perspektiften hiç kopmayan; sosyoloji, tarih, ilahiyat, felsefe, siyaset bilimi, ekonomi gibi birçok disiplinde kalem oynatan düşünürler çalışılırken araştırmanın sağlığı, estetiği ve esnekliği açısından birçok kolaylaştırıcı yönü vardır. Bu bağlamda tarihsel sosyolojinin toplumsal dönüşümün uzun süreli perspektifini yakalamaya çalışmasının, klasik sosyolojinin aydınlanmacı/ilerlemeci kalıplarını reddetmesinin, toplumsal olaylar karşısında sabit bir yöntemle hareket etmemesinin altı çizilmelidir. Tarihsel sosyolojinin haddizatında görece daha fazla karşılaştırmalı çalışmalar yapabilme imkânı da Karakoç gibi zihni çoğu zaman yatay ve dikey manalarda karşılaştırmalar yapan bir kişi söz konusu olduğunda, daha elverişli bir metodik zemini işaret eder.

Tarihsel sosyolojiyi kullanmamın bir diğer sebebi esasında Karakoç'un da bu metodu kendi inceleme yazılarında dillendirmiş, sosyal bilimler incelemeleri için tavsiye etmiş ve kullanmış olmasıdır. Onun tavsiye ettiği metodik bakışla onun üzerine hazırlanmış bir çalışmanın, fikirlerini anlamak açısından daha uyumlu olacağını düşünmekteyim. Karakoç özellikle Toynbee ve Braudel'in kültür ve medeniyet konularındaki usulünü birçok açıdan kendi bakış açısına da yansıtmıştır.

Besim Dellaloğlu'nun memleketimizdeki "orijinallik" sorunu üzerine yaptığı tespitlere katılmamak elde değil. Dellaloğlu "Orijiner düşünce olmadan, orijinal düşünce olmaz" der ve Benjamin'den

⁸ Elisabeth Özdalga, *Tarihsel Sosyoloji* (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2009), 9.

ilham alarak ekler: “Köken hedeftir.”⁹ Karakoç’un orijinden ayağını hiç kaldırmadığını söyleyebiliriz. Üstelik bu orijinin öncelikle şiirden ve edebiyattan, kısaca sanattan yani memleketin en güçlü damarından güç aldığı düşünülürse Karakoç’un önemi bir kat daha artıyor denilebilir. Bu noktada Karakoç’un geleneksel İslam felsefesi, kişileri ve metinleri ile olan bağlantısı, onun düşüncesine temel oluşturacak kadar kuvvetlidir. İslam düşüncesinin önemli isimlerinden İbn Arabi, Mevlana, Yunus Emre, İsmail Hakkı Bursevi, Fuzuli, Şeyh Galip, Nefi, Baki, İmam Rabbani, Sadi, Hafız, Attar gibi birçok ismin manevi rahle-i tedrisatından geçmiştir. Elbette bu isimler İslam düşüncesinin sütunları/temel taşları konumundadır. Kendi düşünce kitaplarının en önemlilerinden birine *Sütun* adını vermesi, onun İslam dünyasının temel direkleri olan bu isimleri çağdaş dünyaya taşıma niyeti ile bağlantılıdır.¹⁰ O aynı zamanda çağdaşı düşünürlerden de Said Nursi, İkbâl, Mehmet Âkif, Necip Fazıl, Seyyid Kutup, Mevdudi gibi isimleri gayet iyi bilir. Dolayısıyla bütün bu isimlerin metinlerine belirli ölçüde değinmeye gayret ettim.

Karakoç geleneksel dünyayı bir kalıp hâlinde modern dünyaya taşıma niyetinde değildir. Geleneği, modern dönem içinde olduğunun farkında olarak anlamlı kılmaya çalışır. Üstelik daha fazlasına da iştahlıdır. Gelenekle modern dünya arasındaki duvarların kalın ve aşılmaz olmadığını vurgular fakat burada kalmaz; çoğu zaman tarihin duvarları onun gözünde bir bulut gibidir, tıpkı Braudel’de olduğu gibi. “Tarihin bölümleri” uzaktan fizikselsimş gibi görünür, yaklaştıkça sise dönüşür ve *uzun süreç* içinde kaybolur.

Diğer taraftan Karakoç’un Batı düşüncesine vukufiyeti de döneminin oldukça ilerisindedir. Eserlerinde Marx, Heidegger, Nietzsche,

⁹ Besim Dellaloğlu, *Ahmet Hamdi Tanpınar Modernleşmenin Zihniyet Dünyası Bir Tanpınar Fetişizmi* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2012), 149.

¹⁰ Sezai Karakoç, *Sütun Günlük Yazılar II* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2016), 574.

Camus, Sartre, Kierkegaard gibi yüze yakın isim tespit edilebilir. İlâveten XX. yüzyıl Batı düşüncesinin sınır uçlarına hâkimiyetini de özellikle Marx, Nietzsche ve Heidegger gibi isimlerin üzerinde yoğunlukla durarak göstermektedir. Bu kişilerin temel tezleri ve metinleri hakkında bilgi sahibi olmak, Karakoç'un eleştirilerini anlayabilmek bakımından elzemdir.

Elbette bu çalışma da deskriptif bir okumanın belirli özelliklerini içinde barındırmaktadır. Fakat Karakoç'un kendine has bir politik tavrı olduğu iddiası, çalışmayı betimsellikten çıkararak analitik ve yorumlayıcı bir zemine oturtmayı zorunlu kılmaktadır. Onun siyâsi düşüncesini çözümleyebilmenin aşağıdaki inceleme alanlarına doğrudan katkı sağlayacağı kanaatindeyim.

1- Yukarıda belirttiğim gibi Sezai Karakoç akademide daha ziyade edebî yönüyle incelenmiştir. Karakoç'un fikir beyan ettiği başlıkların siyaset bilimi disiplini ve çağdaş İslam düşüncesinin ana hatları merkezinde görece az incelenmesi dolayısıyla çalışmamın alandaki boşluğa katkı sunacağını düşünüyorum. Daha ziyade "Monna Rosa şairi" şeklinde anılmak onu hayatı boyunca rahatsız etmiştir. Zira bir mütefekkir olarak kaleme aldığı kitaplarının önemli bir kısmının siyaset, yönetim, devlet, toplum, tarih, din, medeniyet, kültür, sosyoloji gibi siyaset bilimi ile doğrudan bağlantılı başlıkları konu aldığı görünmektedir. Dellaloğlu'nun bunca kurucu çabası poetika ve politikanın farklı şeyler olduğunu iddia edebilmeyi mümkün kılamasa gerek.¹¹ Fakat yazılarının niceliksel ağırlığı¹² ve niteliksel sosyo-politik yönü dikkate alındığında Karakoç'un edebî kişiliğinden önce politik kişiliğinin geldiğinin altını çizmek gerekiyor. Daha kışkırtıcı olmak gerekirse Karakoç

¹¹ Besim F. Dellaloğlu, *Poetik ve Politik Bir Kültürel Çalışmalar Ansiklopedisi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2020).

¹² Şiir kitaplarının derlendiği *Gün Doğmadan* tek bir kitap kabul edildiğinde Karakoç külliyatı vefatından sonra yayımlanan eserleri hariç kırk sekiz kitaptan oluşmaktadır ki bunların otuz beşi doğrudan sosyo-politik konularla ilgilidir. Bu, Karakoç'un yazı mesaisinde şiirden çok nesir yazarak toplumsal konuları kritik ettiğinin küçük bir göstergesidir.

öncelikli olarak bir şair değildir. İsmet Özel, “Ben şair İsmet Özel” diyerek söze başlar, fakat Karakoç kendini öncelikle bir düşünür olarak görür. O, şiirleri çok kıymetli olan ve fakat şiir yazmaktan zamanla kopan bir mütefekkidir. Zira politik düşünce ve hareketinin yanında şiirin *fırsat maliyeti* ona göre çok yüksektir. Özel ile –dolayısıyla şiirin yeri üzerinden- kurulabilecek bir zıtlık, öncelikle buradan başlamalıdır.

2- Yaşadığı dönem, görüştüğü kişiler, şahit olduğu olaylar itibarıyla Karakoç hakkındaki bir incelemenin, 1950’lerin sonlarından itibaren bilfiil yazdığı ve politik bir tavır aldığı düşünülürse, Türkiye’nin yaklaşık son 60 yılının siyasi tarihine ve İslamcılık düşüncesinin en çalkantılı dönemlerine ışık tutacağı aşîkârdır. Görüştüğü birçok kişi, şahit olduğu olaylar, günlük yazıları ve yaşadıkları “kendi mahallesinin” ötesinde de birçok ipuçlarıyla doludur. Bu manada Karakoç’un hayatına ve siyasi fikirlerine odaklanmanın Türk siyasal hayatı çalışmalarına anlamlı bir katkı sunacağı göz ardı edilmemelidir.

İlaveten Sezai Karakoç, kuruculuğunu üstlendiği Diriliş Partisi (1990-1997) ve Yüce Diriliş Partisi (2007-2021) olmak üzere iki yasal partinin lideridir. Birbirlerinin devamı niteliğindeki partilerin Türk siyasal hayatı ve çağdaş İslam düşüncesi açısından incelemeye değer bir politik tasavvuru, parti programı, örgütlenmesi, seçim geçmişi ve Karakoç’un da bu minvalde farklı ölçeklerde konuşmaları/beyanatı vardır. Bu bağlamda her iki partinin de teşkilat yapısı, tüzüğü, ideolojisi, seçim geçmişi gibi alt başlıklarının siyaset bilimi ve daha özelde Türk siyasal hayatı/partiler tarihi açısından incelenmediği görülmektedir. Kitabın bu anlamda Türkiye’deki siyasi partiler çalışmalarına da bir katkı sunacağını düşünüyorum.

3- Özellikle din, devlet, millet, medeniyet ve diriliş gibi kavramların Türk siyasetinin doğrudan ve dolaylı sokaklarında

kendine hâlâ yer bulması, Karakoç'un siyasi fikriyatını incelemeyi değerli kılan bir diğer sebeptir. Günümüz sosyo-politik dilinin hâlen geçer akçe kavramlarından olan birçok terim üzerine Karakoç'un ciddi bir mesai harcayarak kaleme aldığı onlarca eseri bulunmaktadır. Bu eserler özellikle İslamcılık akımının kavramsal haritasını çıkarabilmek açısından önemli ipuçları vermektedir.

4- Çalışmamın katkı sağlamasını umduğum en önemli meselesi Karakoç'un XX. asır gibi sert-ideolojik bir dönemde kendine has, estetik bir politik tavır geliştirmesidir. Bu tavır çağdaş İslam düşüncesi içinde vahyin kuruculuğu ile irtibatını hiç yitirmeyen ve fakat modern dünyanın açmazlarına modern şerhler getirmesini bilen bir tavidir. Karakoç bunun için zaman, mekân ve eşya üzerine derinlemesine düşünüp bütüncül bir tasavvur geliştirir. Bu, modern zamanın sınırlılığına, sınırlarına ve bölücülüğüne yapılan bir hücumdur ve saldırının yegâne hedefi varlığın anlamını yeniden teslim etmektir.

Karın yağdığını görünce
Kar tutan toprağı anlayacaksın
Toprakta bir karış karı görünce
Kar içinde yanan karı anlayacaksın

Allah kar gibi gökten yağınca
Karlar sıcak sıcak saçlarına değince
Başını önüne eğince
Benim bu şiirimi anlayacaksın

Bu adam o adam gelip gider
Senin ellerinde rüyam gelip gider
Her affın içinde bir intikam gelip gider
Bu şiirimi anlayınca beni anlayacaksın

Ben bu şiiri yazdım âşık çeşidi
 Öyle kar yağdı ki elim üşüdü
 Ruhum seni düşününce ııdı
 Her şeyi beni anlayanca anlayacaksın¹³

Elinizdeki kitap üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün ilk kısmında Karakoç'un geleneksel İslam siyasal düşüncesi ile bağları üzerinden siyasi görüşünü temellendirmeye çalıştım. Bu noktada politikanın ontolojik olarak toplumsal bir alana değil, "çoban yönetici anlayışı," kademe kademe toplumun tüm kesimlerine ve eşyaya açılan, buradan sorumluluk bilinci geliştiren "sanat olarak siyaset" anlayışla tanımlandığının altını çizdim. Esasen Karakoç'un fikriyatı *sanat, düşünce ve hareket* doğrultusundadır. Kitabın temel meselesi kendisinin siyasi görüşleri üzerine olduğu için sanat başlığı yerine, klasik anlayıştaki en üstün sanat olan siyaset ile başlamayı uygun gördüm. Bir başka ifade ile birinci bölümün siyaset ile başlaması, siyasetin en üstün sanat olması vurgusunu da içinde barındırarak Karakoç'un sanat-düşünce-hareket şeklinde çizdiği doğrultuyu desteklemektedir. Karakoç, devamında geleneksel evren tasavvurunun güzellik ilkesi ile bağlantılı olarak ahlak ve siyaset bütünlüğüne işaret etmiştir. Politikanın, ahlaka öncelik vermesi onun tarafından her seferinde vurgulanmış, yöneten yönetilen ilişkisindeki *kıvamı* sağlayıcı araçsal bir *sanat* olma yönüne dikkat çekilmiştir. Böylece topluma tedricen açılan çoban yönetici ilkesi, araçsallık vurgusu ve ahlak ve sanat olarak siyaset anlayışı, çalışmamın birinci bölümünün ilk yarısının kurucu unsurlarıdır. Karakoç bu noktadan, *halife insan* anlayışı ile bağlantılı olarak *bir hesap verme-hesap sorma şuuru ve sorumluluk ahlakı* geliştirir.

Birinci bölümün ikinci kısmında Karakoç'un modern dünyanın insan ve eşya anlayışına getirdiği ontolojik ve epistemolojik eleş-

¹³ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan Şiirler* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2016), 35.

tiriler yer almaktadır. Bu bağlamda öncelikle mekanik dünya tasavvurunun Karakoç'un eleştirdiği modern varlık ve insan tasavvurlarındaki kurucu rolüne bir girizgâh yapılmıştır. Karakoç, net bir şekilde modernite eleştirisi yapar ve Rönesans sonrası sürecin insanı ve eşyayı yıkıma uğrattığını savunur. Bu sebeple insan ve eşya ontolojik bir kriz ile bağlantılı olarak ele alınmıştır. Çözüm ise politikanın tanımında, yani *insana* ve *eşyaya*, *imani nakşetmek eylem* ve *direnişinde* saklıdır. O, siyasetin yeniden kurgulandığı doğasından ve tanımından yola çıkarak "Peygamberler patikası" dediği *Yitik Cennet*'i, yani *İslam medeniyetini* işaret eder.

Kitabın ana eksenini oluşturan ikinci bölüm, birinci bölümden devraldığı geleneksel İslam felsefesi öncülüğünde medeniyet çatı kavramı üzerinden Karakoç'un siyasi düşüncesini açmaya çalışmaktadır. Bu bölüm Karakoç'un politik hareketinden ziyade, politik hareketinin temelinde yatan zihniyeti göstermeye odaklanmıştır. Bu bağlamda İslamcılık akımının ana tartışmalarından biri olan İslam medeniyeti kavramını karşılaştırmalı bir şekilde inceleyerek ikinci bölüme bir temel oluşturmaya çalıştım. Daha sonra Karakoç'un kendi medeniyet kavramsallaştırmasına temel oluşturması açısından din, toplum ve kültür kavramlarını ayrı bir başlık altında inceledim. Bu başlık Karakoç'un medeniyet algısına giriş niteliğindedir. İkinci bölümün merkezi ise "Estetik, Düşünce ve Ahlak Üçgeninde Karakoç'un Medeniyet Algısı" başlığıdır. Burada Karakoç'un peygamberler tarihini merkeze alarak yeni bir tarih felsefesi ortaya koymaya gayret ettiğini savunuyorum. Modern zamanlardakinden farklı, geleneksel/dinî kodlarla harmanlanmış bir zaman ve mekân algısı üzerinden açılımlamaya çalıştığım bu kısımda *Yitik Cennet* anlatısının merkezi rolüne ve bu anlatının İbn Arabî'nin *Fusûsu'l-Hikem*'i ile olan bağlarına dikkat çekilmiştir. Böylece Karakoç açısından İslam medeniyetinin felsefi/toplumsal kodları gösterilmeye çalışılmıştır. Devamında "İslam medeniyetinin öznesi kimdir? Bu özneye temelde ne gibi bir po-

litik rol/hedef biçilmiştir?” sorularına cevap aranmıştır. Bu bağlamda mekândan devralınan kimliksel aidiyetin (Ortadoğululuk) Karakoç açısından müspet karşılandığı görülmektedir. Ortadoğululuk, Karakoç’un ikna etmeye çalıştığı gibi İslam medeniyetinin öznesinin asgari sınırlarıdır. Hedefinde ise makro ölçekli millet kavramı yatar. Millet, Karakoç için Müslümanların yeniden büyük bir toplumsal güç olmalarının realist hedefinin adıdır. Ütopik bir özne olarak ise milletin de ötesinde ümmet kavramını ele aldım. Ümmet, her peygamber döneminde yaşamış insanların tümünü ifade eder. Yalnızca inananları değil, inanmayanları da içine alan geniş çerçeveli bir kavramdır. Karakoç Ortadoğululuk, millet ve ümmet olmak üzere her üç ölçek için de politik hedef olarak devleti işaret eder.

Çalışmanın üçüncü bölümü Karakoç’un politik hareketine odaklanmıştır. Bu bağlamda üçüncü bölümün çatı kavramı Karakoç’un aynı zamanda ana kavramı olan *Diriliş*’tir. Diriliş kavramını Karakoç, direnmek ile beraber kullandığından üçüncü bölüm de *direniş* ve *diriliş* olmak üzere iki ana başlıkta incelenmiştir. Direnmek Karakoç’un öncelikle politik ötekilerine karşı vaziyet alışının adıdır. Politik ötekilik onun için inancın engellendiği her durum, her ideoloji, her düşünce sistemi için geçerlidir. Bir başka ifade ile Karakoç’un bir tek ötekisi vardır, o da kendi tabiriyle “öteləri/öte düşünceyi” yani İslâm’a giden yolları engelleyenlerdir. Bu manada öncelikle bilinçli bir inkâr hâlidir direnmek. İkinci olarak Karakoç direnmek ile inançlı insanın ayağının yere sağlam basması gerektiğini kasteder. Direnmek bireysel olarak güçlü bir inanç sahibi olmayı, toplumsal olarak da birlik olmayı gerektirir. Zira Müslümanlar bir olarak, İslâm’a düşman olanlar karşısında daha iyi *direnir*. Bu bölümdeki birlik vurgusu onun daha çok politik hareketine matuftur. Karakoç yasa dışı, halkın desteğini almamış hiçbir politik hareketi benimsemez. Müslümanların güçlenerek birlik olmaları ve eskisi gibi büyük bir devlet kurmalarının yolu ancak

parti bünyesinden, yasal yollarla kazanılmış seçimlerden geçer. Partiyi devlet ve millet bütünlüğünün bir sağlayıcısı olarak görür. Bu sebeple Karakoç'un fikri ve hareketinde parti yapılanmasının önemli bir yeri vardır. Diriliş Partisi ve Yüce Diriliş Partisinin parti programı, tüzüğü ve resmi beyanatı bu bölüm dâhilinde incelenmiştir. Parti Karakoç'un devlete giden yolunun en meşru, bu sebeple de zorunlu yoludur. Parti teşkilatlanması doğal olarak devlete ve devlet adamına yönelir. Bu bağlamda İslam devletinin modern zamandaki açmazları, rejim, anayasa, temel hatları gibi konular "Karakoç'ta Devlet Algısı" başlığı altında incelenmiştir. Bu bölümün sonundaysa Karakoç'un devlet adamlığı ve topluma olumlu/olumsuz etkilerine dair fikirlerine yer verilmiştir. Karakoç devlet adamı üzerinden topluma her açıdan önderlik edecek bir *kadro* fikrini zikreder. Kadro, aynı zamanda politik hareketin merkez öznesi konumundadır.

Üçüncü bölümün ikinci yarısında ise Karakoç ile birlikte anılan diriliş kavramını incelemeye çalıştım. Karakoç açısından bütün bir politik tasavvurun hitama erdiği nokta diriliş kavramıdır. Bu bağlamda önce kavramın arka planı, ardından Karakoç'un politik düşünce ve hareketinde dirilişin ne ifade ettiği incelenmiştir. Elbette diriliş, Karakoç'un yalnızca partisi için bulduğu bir isimlendirme değildir. Bir politik manifestoya indirgenemez. Kavramın altında sınırları aşan bir ihya hareketi yatar ki bu yönü "Bir Siyasi Düşünce ve Hareket Olarak Diriliş" başlığında ele ele alınmış, Karakoç'un geleneksel dünyadan hareketle modern bir fikir akımı çıkardığı sonucuyla kitap noktalanmıştır.

Şiire ve Şiirin Hakkına Dair

Hiç şüphesiz Karakoç, XX. yüzyılın en önemli şairlerindendir. Aynı yüzyılın bir başka önemli şairi İsmet Özel onu, "Modernleşen Türk şiirimizin en bilge şairidir," diyerek takdim eder. Hakkındaki tezlerin kahir ekseriyetinin edebiyat merkezli olması boşuna

değildir. Üstelik birçok şiiri, yalnızca birkaç mısra ile akademik çapta bir çalışmayı doldurabilir niteliktedir. Bütün kitap “*Ey yeşil sarıklı ulu hocalar bunu bana öğretmediniz*” dizesine ithaf edilse itiraz edilebilir mi? Mustafa Muharrem bu sebeptendir ki Sezai Karakoç şiirini, “medeniyet kurucu öznenin dilsel stratejisi” olarak isimlendirir.¹⁴ Onun şiirlerini ayrı bir başlık altında incelemeyen çalışmamızın, bu eksik yönü için ciddi bir sebep göstermesi gerekmez mi? Elbette gerekir. Bu sebep şiirin doğrudan dokunulmazlığı ile alakalıdır, her anlamda.

Söz konusu şiir olduğunda araştırmacının karşısına çıkan, edebî bir metnin dilsel yükünden fazlasıdır. Zira akademik “kalıplar” içinde incelenen ve araştırılan metinler şiir hâlini aldığı anda anlam bir kat daha perdelenir. Somut ve nesnelin gözlükleriyle soyut ve aşkın olana bakıldığı anda elbette bundan farklı olması beklenmemelidir. Şiiri yalnızca şairi anlar. Zira kelimeleri, anlamları, dili, kurgusu ve imgelemi şuurla saklıdır ve şuurlu kişiseldir. Akademik çalışmaların zeminini temsilen üniversitesi ise adı üstünde *universe* olanın, evrensel ortaklığın ve genele yayılabilmenin bir uzantısıdır. Bu yüzden bir metnin dili ne kadar kamusallaşır, anlam ayrımları ne kadar giderilirse; kelimeler “bilimsel ve kavramsal” tesviyeden ne kadar geçirilir, kalıba sokulur ve mekanize edilirse akademik bir dile o kadar yaklaşır. Ansiklopediler modern zamanların kutsal metinleri değil midir? Bundan dolayı akademik-endüstriyel formatta şiir gibi “kalıba dökülemeyen” bir metnin anlaşılabilirliği çabası, şiirin ya da nesrin canını okumak sarkacında sallanır durur. Bir başka deyişle şiiri anlamak iyimser ifade ile zordur fakat onu anlatabilmeyi modern kalıplar ile mümkün görmek, şairin de kitabın da hakkını yemeyi peşinen kabul etmektir. Şiirin harmonisinden, ancak ve ancak akademik mekânın gıcirtılarını gidermesi

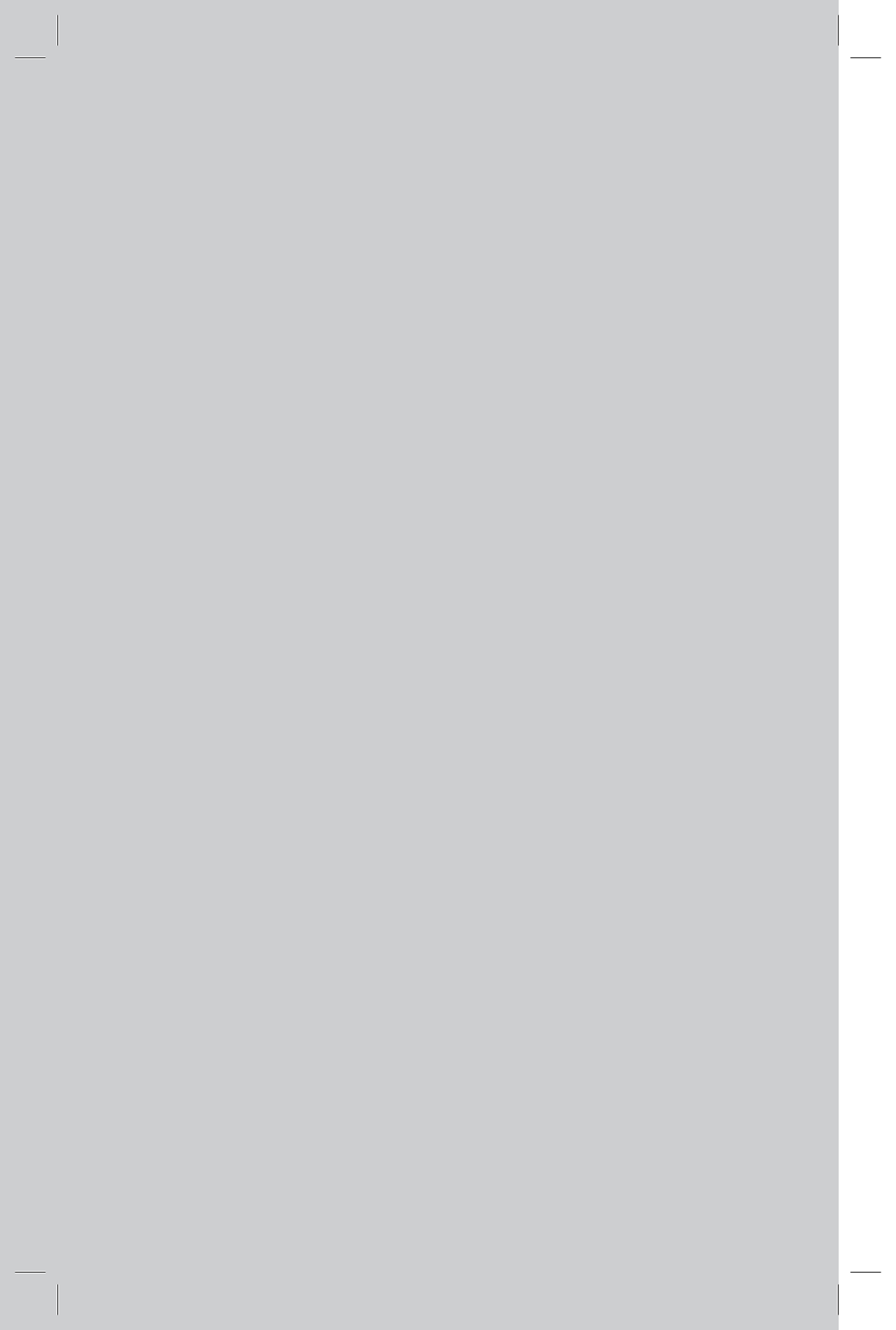
¹⁴ Mustafa Muharrem, “Geometri Sağnağı Altında Sesler,” *Hece Sezai Karakoç ve Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş*, Sayı: 73 (Ocak, 2003): 95.

kadar rica edilebilir ve bu kadarı da olsa tüm faydacı ve araçsallığına rağmen- edilmelidir.

Bu bağlamda Karakoç şiirinden, onun “dilsel stratejisinden” ben de yeri geldiğinde farklı görüşlerini özetlemesi, derinleştirmesi ve estetize etmesi açısından “faydalandım.” “Devlet Adamı ve Kadro Meselesi” başlığında şiirin politik yansıması ile alakalı küçük de olsa bir açıklama yapmayı onun politik görüşüyle doğrudan bağlantılı olması sebebiyle uygun gördüm. Şiirin tüm aşkın ve kalıba çekilmez mizacına rağmen çalışmamın, Karakoç’un şiiri ve edebî yönü bağlamındaki eksikliklerini ve geliştirilmeye muhtaç olmasını peşinen itiraf ve kabul ediyorum.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASET

Göklerdeki ve yerdeki her şey, mülkün sahibi, mukaddes, mutlak güç, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah'ı tespih eder.

Cuma Suresi, 1.

Vücut buldukları toplumun aynası olan *kavramların* katı anlamlara sahip, zamandan berî soyutlamalar olmadığı aşikârdır. Koselleck'in ünlü çalışmasında belirttiği gibi sözcüklerin *ne zaman, nerede, kimin tarafından ve kim için, nasıl bir niyetle ve hangi durumda nasıl kavrandığına* dair¹ cevaplar veren kavramlar, toplumsal gerçeklikle sarmal bir ilişki içindedir: Bazen ileriye dönük yapısından dolayı gerçekliği bizzat kurarken bazen kendisinden çok önce değişmiş olan gerçeklikten etkilenir.² *Siyaset* gibi yatay ve dikey, mikro ve makro ölçekli neredeyse sınırsızca kullanılan bir kavramın³ iz sürmek ise araştırmacı için hayli meşakkatli bir hâl alır. Vakıa, geleneksel olarak ahlak/hikmet/adalet gibi terimlerle yan yana müspet ya da kategorik olarak nötr manalarda kullanılmıştır. Gündelik dilde ise “kirlî” anlamlar yüklüdür; bir yandan ucu şiddete gidebilecek sıkıntı ve derdi, diğer yandan rengi tozpembeden başlayarak gittikçe kararan manipölasyon ve yalanlar silsilesini ima

¹ Reinhart Koselleck, *Kavramlar Tarihi Politik ve Sosyal Dilin Semantiği ve Pragmatiği Üzerine Araştırmalar*, çev. Atilla Dirim (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 102.

² Koselleck *Kavramlar Tarihi*, 28.

³ Leslie Paul Thiele, *Thinking Politics Perspectives in Ancient, Modern, and Postmodern Political Theory* (New York: Seven Bridged Press, 2002), 46-47.